

10. Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan okuma kitaplarında örtülü anlam unsurlarının deęerlendirilmesi¹

Nuray KAYATÜRK²

Esra Nur TİRYAKI³

APA: Kayatürk, N. & Tiryaki, E. N. (2022). Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan okuma kitaplarında örtülü anlam unsurlarının değerlendirilmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 133-151. DOI: 10.29000/rumelide.1164859.

Öz

Dil öğrenimi ve öğretiminde kullanılan etkili araçlardan biri de ders kitaplarıdır. Metin, dile ait yapıların bir arada sunulduğu zengin bir materyaldir. Türkçe öğretiminde üzerinde durulması gereken konulardan biri de anlam bilgisidir. Metinlerde yer alan anlamsal yapılar bazen açık olarak bazen de örtülü olarak verilir. Bir metinde yer alan mecaz, atasözü, deyim gibi ifadeleri bilmek gereklidir. Bu nedende yabancılara Türkçe öğretiminde örtülü anlamlara da yer vermek gereklidir. Bu çalışmanın amacı, yabancılara Türkçe öğretmek için hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerde yer alan örtülü anlam unsurlarının tespit edilmesidir. Araştırmada araştırma evreni, İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyesindeki kitapların okuma metinleri oluşturmaktadır. Araştırmada veriler “Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Formu” na göre incelenmiştir. Formda 9 madde başlığı bulunmaktadır. Ölçeğin kapsam geçerliliğini sağlamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü sonucunda kodlayıcılar güvenilirliği 0.92 olarak tespit edilmiştir. Buna göre ölçek geçerli ve güvenilirlerdir. Verilerin çözümlenmesinde betimsel istatistik teknikleri (frekans ve yüzde) kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ders kitaplarındaki örtülü anlam unsuru olan aktarma kullanımı seviyelere göre dengeli bir dağılım göstermiştir. Derin yapı- yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımına bakıldığında, B1- B2 ve C1/+ seviyelerinde yaklaşık aynı oranda dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Deyim-atasözü ve sezdirim unsurları beklenen düzeyde seviyelere göre artış göstermiştir. Bağdaştırma, Duygu değeri/çağrışım, mecaz, önvarsayım unsurları ise seviyeler arasında dengeli dağılım göstermemiştir. Metafor unsuru C1/+ seviyesi dışındaki seviyelerde düzenli artış göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Ders kitapları, okuma metinleri, örtülü anlam, yabancılara Türkçe öğretimi

¹ Bu makale Nuray KAYATÜRK'ün 2018'de Dr. Öğr. Üyesi Esra Nur TİRYAKI danışmanlığında hazırladığı "Yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki metinlerin örtülü anlam unsurları açısından değerlendirilmesi (İstanbul yabancılara Türkçe öğretimi seti) / An evaluation of implicit meaning elements in textbooks of teaching Turkish to foreigners (A book set of İstanbul teaching Turkish to foreigners)" başlıklı tezden üretilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Hatay, Türkiye), nuraykayatürk@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5965-3415 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164859]

³ Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Hatay, Türkiye), etiryaki@mku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2418-7194.

An evaluation of implicit information in reading texts of the coursebooks used for teaching Turkish as a second/foreign language

Abstract

One of the effective tools used in language learning and teaching is textbooks. Text is a rich material in which structures of the language are presented together. One of the topics to be emphasized in Turkish teaching is knowledge of meaning. These semantic structures contained in the texts are sometimes given explicitly and sometimes implicitly. It is necessary to know expressions such as metaphors, proverbs and idioms in a text. For this reason, it is necessary to give foreigners implicit meanings in Turkish teaching. This study aims at determining and evaluating elements of implicit meaning included in textbooks designed for teaching Turkish to foreigners. The study group is composed of reading passages in a set of İstanbul Teaching Turkish as a foreign language textbooks whose levels are B1, B2 ve C1/+. The obtained data were examined in the light of "Evaluation Form of Implicit Meaning Elements" which was developed on the basis of Onan and Tiryaki's (2012) studies entitled "Elements Assigning Implicit Meaning in Turkish". In the form, there were 9 sections. Expert opinion was obtained to ensure content validity of the scale. As a result of the expert opinion, the inter-rater reliability was found to be 0.92. Accordingly, the scale was accepted to be valid and reliable. To analyze the data, descriptive statistical techniques (frequency and percentage) were utilized. The results of the study revealed that the use of quotation in textbooks demonstrated a well-balanced distribution depending on the levels. In the use of sentences indicating the distinction of deep structure-surface structure, this element, however, it was concluded that it showed a distribution approximately at the same rate for the levels of B1-B2 and C1/+ . Elements of idiom-proverb and implicature showed an increase according to the levels as expected. Elements of association, connotation, figurative and pre-supposition did not display a balanced distribution among the levels. There was a regular increase in the element of metaphor at all levels except for C1/+.

Keywords: Textbooks, Reading Passages, Implicit Meaning, Teaching Turkish to Foreigners

Giriş

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde geçmişten günümüze çeşitli materyaller hazırlanmıştır. Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılmak üzere çeşitli üniversiteler, uzmanlar tarafından materyaller geliştirilmiştir. Materyallerin her biri kendine özgü hedefler ve amaçlar doğrultusunda hazırlanıp öğreticiye ve öğrenciye yardımcı kaynak olarak bu amaçla farklı yayınevleri veya Türkçe Öğretimi Araştırma ve Uygulama Merkezleri tarafından ders kitapları hazırlanmıştır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde de en çok yararlanılan materyallerin başında ders kitapları gelmektedir. Bu kitaplar, öğrencilerin okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerini geliştirmeye dönük bir içeriğe sahiptir. Kitaplarda metinler vasıtasıyla kelime öğretimi yapılmaktadır. Metinlerin tek işlevi kelime öğretimi değildir. Metinden kültür öğrenimi de söz konusudur. Metnin dil yapısı, söz dizimine vb. işlevlerine dayalı olarak kelimelerin farklı bağlamda kullanımları da öğrenilmektedir. Bu kelimelerden bazılarının temel anlamları dışında yan anlam, eş anlam, örtülü anlam gibi sözcük anlamları vardır. Metinlerde kullanılan kelimelerin; söz dizimine, aldığı eklere vb duruma göre değişen anlamları vardır. Metinler vasıtasıyla öğrenilen kelimeler günlük yaşamda etkin olarak kullanıldığında kalıcı bir öğrenme sağlar. Öğrenciler, günlük hayatta karşılaştıkları kelimeleri kelime dağarcıklarına kaydeder. Daha sonra

konuşma, yazma veya okuma ve dinleme esnasında ihtiyacına yönelik olarak bu kelimeleri kullanmaktadırlar.

Dil; ses, yapı, sözdizimi ve anlam yönünden birbiriyle sıkı bağlantılarla işleyen öğelerden kurulu bir düzen bir dizgedir. Bu dizgeler; dizge ses, alt, bürün, yapı, sözdizimi, anlam yapıları dizgeleri olmak üzere beş ayrı alt dizgeden, düzenden oluşan bir bütündür. Anlam; bir dildeki adlandırma, kavramlaştırma yollarını düşünülenlerin sözcük ve tümceye dönüştürülmesini belirleyen anlam yapıları düzeni olarak tanımlanmak mümkündür (Aksan, 2006: 22-23). Aksan'ın tanımından da yola çıkarak anlam oluşumunda bir düzen olduğu ve bu düzenin rastgele sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşmadığını söyleyebiliriz.

Anlam ve anlamın nasıl oluştuğu felsefe ve dilbilimin en eski sorularından biridir. Anlambilimin oluşumu ise 19. yüzyıla dayanmaktadır.(Kıran ve Kıran, 2013:291). Anlambilim çalışmalarında önceleri, genellikle sözcükler üzerinde durulmuş, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra dilbilim akımında da tümcelerin anlam yönlerine sonradan daha çok önem verilmiş (Aksan, 2006: 139). Buradan da anlaşılacağı üzere Aksan (2006) anlamı, sözcükte anlam ve cümlede anlam olarak iki kısma ayrılmaktadır. Sözcüğe dayalı anlam tanımını Aksan (2006: 48) şöyle belirtmiştir: “Dilde birer gösterge niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı bir takım belirleyicileri bulunan sözcüklerin belirli bir bağlam ve belli bir konu içinde ilettikleri kavram”. Tümce anlamı ise üretilen tümcelerin kendi içlerinde taşıdıkları anlam özellikleri bakımından ele alınmasıdır. Üretilen tümcelerin anlamları ise dilde ses, biçim öğeleri ve söz dizimi kurallarıyla ilişkilidir (Aksan, 2006:162). Sözcükte anlam ve cümlede anlam temel beceri alanları ile doğrudan ilişkilidir. Okuma, yazma, konuşma ve dinleme yaparak edinilen dilin yolu elbette anlam ile eşgüdüm içinde ilerleyecektir. Anlamlandırma geliştikçe dil kullanımı becerisi de gelişim gösterecektir.

Dil öğrenmede dört temel beceriye ne kadar hâkim olunduğu önemlidir. Okuma, yazma, dinleme, konuşmadan oluşan dört temel dil becerisinde anlama ve anlatma kategorilerini oluşturur. Anlatma becerilerini konuşma ve yazma alanları oluştururken, anlama becerilerini okuma ve dinleme alanları oluşturmaktadır. Okuma, temel olarak, belli bir metin dizgesini betimlemeyi amaçlar. Günay' a okumak: “Hangi yapıda, biçimde ya da durumda olursa olsun, kendi bağlamı ve tutarlılığı içindeki bir metinde, sözcüklerin ya da tümcelerin bir arada bulunmasıyla oluşan anlamı keşfetmek ve ortaya koymak için göstergeler dizgesini gözlemlemek; dizgeleri birbiriyle ilişkilendirerek sözcük anlamının ötesinde bir anlam bulmak, yani anlamlandırmak (2003:9) demektir. Okuma sürecinde metnin yüzey yapısındaki kelimeler farklı anlam değerlerine sahiptir. Bir kelimenin anlam yönünden olası değerlerini ayırt edemeyen öğrenciler, derin yapıya ulaşamaz (Onan, 2015: 102-103). Metnin somut yüzeysel yapısıyla ilgili çözümlenmelerin okurun derin yapının gizemindeki anlamlara yönelteceği kabul edilmektedir (Dilidüzgün, 2010: 15). Metinler de verilmek istenen anlam açık olarak verilmeyebilir. Metinden çıkarılacak bazı bilgilerin boşluğunu okuyucunun tamamlaması beklenir. Bu da okuyucunun daha önceki bilgi birikimi, diğer okuma çalışmalarıyla kazandığı deneyimlerle olur.

Anlam değerini sağlayan yapılardan biri de örtük yapılardır. Her dilin kullanım olanağına bağlı olarak bilgi açık olarak verilebileceği gibi örtük bir biçimde de aktarılabilir. Örtükleşme (fr. implication) dolaylı ya da dolaysız yoldan ulaşılabilecek bilgiler için kullanılır (Günay, 2007:86). Bir sözcede paragraftaki bilgiler açık olarak verilmez. Böylece bazı bilgiler verilse de sözce de izli bir biçimde bulunur. “ Hasan artık Hayfa'da yaşıyor” sözcesi örtük olarak “Hasanın daha önce Hayfa dışında bir başka yerde yaşadığı”bilgisini de içerir (Günay, 2003:70). Örtülü anlam “bir sözcenin içerdiği açık anlam ile bu açık anlam üzerinden erişilebilecek öncül(ler) aracılığıyla sezdirilen anlamdır. Örtülü anlam sezdirilmeler

aracılığıyla iletilir ve çıkarımlar yoluyla sezdirilir” (Kocaman vd, 2011: 206 akt. Onan, 2010:197). Çıkarıma dayalı olarak sezdirilen örtülü anlamlar, zaman içerisinde uzlaşım bir nitelik kazanabilir. Bir zaman sonra, örtülü anlam içeren bir yüzey yapı karşısında ortak bir çıkarım gerçekleştirilmeye başlanır. Bütün örtülü kullanımların uzak bağdaştırmalarda olduğu gibi uzlaşım bir özelliğe sahip olduğunu söylemek zordur. Örtülü kullanımların iletişim sürecine belirli bir renk ve heyecan kattığını da söylemek mümkündür (Onan, Tiryaki, 2012). Kelime oyunları ile kurgulanmış bir diyalog, kaynak ve alıcı arasındaki iletişimsel bağı ve etkileşimi güçlendirdiği gibi sürecin devamlılığını ve niteliğini de olumlu yönde etkileyecektir. Örtülü anlamlar, dili kullanan bireyin zihninde asıl uzlaşım alanının dışında ikinci uzlaşım alanı oluşturmaktadır. Bu doğrudan doğruya birey açısından, dilin kullanım alanının genişlemesi demektir (Onan, 2010: 197-198). Buna dayanarak dilin kullanım alanlarının gelişmesi dil ediniminin de gelişimini sağlayacaktır diye düşünebiliriz.

Anlam alanının beyinde genişlemesi sonucu okuyarak veya dinleyerek edinilen bilgileri anlamlandırmak daha kolay olacaktır. Kavram alanı geniş olan kelimeler örtük anlamlarla metin içinde yer almaktadır. Bu metinlerde her şey açıkça yazılmayabilir ve okuyucunun anlamlandırması gereken bazı boşluklar bırakılır. Türkçenin söz varlığının zenginliğinin seviyelere göre hazırlanmış ders kitaplarındaki metinlere yansıtılması beklenmektedir. Böylelikle öğrenci okuduğunu, dinlediğini anlamlandırırken elimelerin farklı anlam değerlerinin öğrenilmesine bağlı olarak zaman içinde zorluk düzeyinde azalmalar olacaktır. Bu öğrencinin özgüven kazanmasında ve öğrenilen dilin etkin kullanılmasında önem arz eder. Farklı anlamsal yapılara da hâkim olan öğrenci konuşma ve yazmasında öğrendiklerinin yansıtarak gelişme gösterecektir. Dil öğrenmek bir bakıma o dilin kültürünü öğrenmeyi, toplumun söylencelerini anlamayı da içinde barındırır. Türkçe çok anlamlılık bakımından zengin bir dildir. Anlamlar bazen açık şekilde ifade edilirken bazen örtülü şekilde ifade edilir.

Türkçe de örtülü anlam, kelimenin bütün içinde değerlendirilmesini gerekli kılar. Bu çalışmada örtülü anlamı oluşturan 9 kavram Onan ve Tiryaki (2012) sınıflandırmasından yararlanarak şu şekilde sıralanmıştır: mecazlar, bağdaştırmalar, metafor, duygu değeri / çağrışımlar, aktarmalar, derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümleler, önvarsayım, sezdirimler, deyimler ve atasözleri. Bu sıralama uzmanların değerlendirmeleri sonucu oluşmuştur. Türkçe öğretiminde örtülü anlam taşıyan unsurların bu başlıklar altında kategorilere ayrılması metindeki kelimelerin neden örtülü anlam yapısını taşıdığını anlamlandırma bakımından konuyu anlaşılır kılacaktır.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarındaki metinlerde yer alan örtülü anlam unsurlarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın modeli “betimsel araştırma” modelidir. Betimsel araştırma “geçmişte veya halen var olan bir durumu, var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı” (Karasar, 2003: 77) olarak tanımlanmıştır.

Metinlerin analizine yönelik çalışmalarda kullanılan içerik analizi Patton (2014: 453) tarafından “hacimli olan nitel materyali olarak temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veri indirgeme ve anlamlandırma çabası girişimlerini ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır. Bu çalışmada da toplanan veriler “içerik analizi” yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Çalışma grubu

Araştırmada alışma grubunu, İstanbul Yabancılara Türkçe ğretimi Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyesindeki kitapların okuma metinleri oluşturmaktadır. Buna göre; İstanbul Yabancılara Türkçe ğretimi Ders Kitaplarında okuma metinleri olarak, B1, B2, seviyelerinde 18 metin, C1/+ seviyelerinde ise 36 metin olmak üzere 72 metin araştırmacı ve alan uzmanı tarafından incelenmiştir.

Verilerin toplanması

Araştırmada veriler İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1-B2-C1/C+ seviyelerindeki metinler “**rtl Anlam Unsurları Değerlendirme Forumu**”na göre incelenerek toplanmıştır. Toplanan veriler Excel’e veri girişi yapılarak girilmiş ve hesaplanmıştır. Metinler, “**rtl Anlam Unsurları Değerlendirme Forumunda** yer alan; aktarma, bağdaştırma, derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duygu değer / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvarsayım, sezdirim başlıkları altında değerlendirilmiştir. Değerlendirilen metinler word’de tablolar halinde yüzde ve frekans değerleri verilerek son şekli almıştır.

lme araçları

Ölçmede güvenirlik ve geçerlilik n koşullardır. Bir testin geçerli olması için ise güvenilir olması n şarttır. Bir testin güvenirliğini etkileyen tüm etkenler, doğrudan veya dolaylı biçimde o testin geçerliliğini de etkiler (Tekin, 2007). Buna bağlı olarak geliştirilen lme araçlarının geçerlilik ve güvenirliliğinin test edilmesi gereklidir. Bu alışmada Onan ve Tiryaki (2012)’nin “Türkçede rtl anlam oluşturan unsurlar” uzman görüşü alınarak yeniden düzenlenmiş; aktarma, bağdaştırma, derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duygu değer / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvarsayım, sezdirim başlıklarını içinde barındıran **rtl Anlam Unsurları Değerlendirme Forumuna** bağlı olarak bulgular oluşturulmuştur. Bu araştırmada kullanılan lme aracının geliştirmesi ile ilgili açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

rtl anlam unsurları değerlendirme formu

Bu araştırmada yabancılara Türkçe ğretimi ders kitaplarında yer alan örtülü anlam unsurlarını belirleme amacıyla kullanılan “rtl Anlam Unsurları Değerlendirme Formu” Onan ve Tiryaki (2012)’nin “Türkçede rtl anlam oluşturan unsurlar” başlıklı çalışmalarından yola çıkılarak geliştirilmiştir. Buna göre formda 9 madde başlığı bulunmaktadır.

Değerlendirme formu geliştirilirken ölçeğin kapsam geçerliliğini sağlamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşüne dayanan ölçek geliştirme çalışmalarında Kapsam Geçerlik Oranı – KGO- (Content Validity Ratio/Index) adı verilen bir ölçüt kullanıldığı bildirilmektedir (Grant ve Davis 1997; akt., Yurdugl, 2005). Kapsam geçerliliğinin sağlanması için Onan ve Tiryaki (2012)’nin “Türkçede rtl anlam oluşturan unsurlar başlıklı çalışmalarında bulunan başlıklar araştırmacı tarafından yeniden hazırlanarak ilgili maddeler inceleme ncesi 5 Türkçe eğitimi alanı uzmanı görüşleri alınmış, öneriler doğrultusunda gerekli olan düzeltmeler yapılmıştır. Uzman görüşü alınarak kodlayıcılar güvenirliği 0.92 çıkmıştır.

Değerlendirme formu içinde yer alan madde başlıkları; aktarma, bağdaştırma, derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duygu değer / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvarsayım, sezdirim olarak belirlenmiştir. Eksilteli anlatım başlığı uzman görüşü sonucu madde başlığı olmaktan

çıkartılmıştır. aktarma, bağdaştırma, derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duygu değeri / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvaryayım, sezdirim madde başlıkları kavramsal çerçeve başlığında açıklandığı için bu bölümde yer verilmemiştir. Form, İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyesindeki kitapları okuma metinlerinde ne kadar örtülü anlam unsuru kullanıldığının genel tablosunu görme amacı taşımaktadır.

Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Formu

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı	Örtülü Anlam Unsurları								
	Aktarma	Bağdaştırma	Derin Yapı Yüzey Yapı Ayrımı Göstere n Cümle	Deyimler ve Atasözler i	Duygu Değeri / Çağrışımlar	Mecaz	Metafor	Önvaryayım	Sezdirim
B1									
B2-									
C1/C+									
Toplam									

Verilerin analizi

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1, B2, C1/+ ders kitaplarında yer alan örtülü anlam unsurlarını belirleme amacıyla yapılan bu araştırmanın analizinde betimsel istatistik (frekans (f)-yüzde) kullanılmıştır.

Bulgular ve yorum

Araştırmanın bu bölümünde İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders kitaplarındaki okuma metinlerinin örtülü anlam unsurları değerlendirme formu içinde yer alan madde başlıkları; aktarma, bağdaştırma derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duygu değeri / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvaryayım, sezdirim bağı olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerde araştırmaya ilişkin sayısal veriler, kitaplarda yer alan metinlerin adları ve metinlerde yer alan örtülü anlam unsurlarına bağı olarak tablolar hâlinde verilmiştir. İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders kitabı tablolarda ve içerikte bazı yerlerde “ İYİTDK” olarak kısaltılmıştır.

İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitapları metinlerinde yer alan örtülü anlam unsurları**Tablo 1.** İYİTDK seviyelerine göre metinlerde aktarma kullanımının frekans ve yüzdeleri

Seviye	Metin sayısı	Toplam aktarma sayısı	Toplam cümle sayısı	Toplam cümle içinde yüzdesi	Toplam örtülü anlam sayısı	Toplam aktarmanın örtülü anlam içinde yüzdesi (%)
B1	18	328	607	54,0	1365	24,0
B2	18	297	521	57,0	1207	24,6
C1/+	36	827	1632	50,6	3468	23,8
Toplam	72	1452	2760	52,6	6040	24,0

Tablo 1’de İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ düzeylerindeki okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından aktarma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Buna göre; B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %24,0’ünü aktarma oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %24,6’sını aktarma unsuru oluşturmaktadır.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %23,8’ini aktarma unsuru oluşturmaktadır.

Tablo 1’de de görüleceği üzere örtülü anlam oluşturan aktarma unsuru İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitaplarındaki B1, B2 ve C1/+ düzeylerinin okuma metinlerinde yaklaşık aynı oranda yer almıştır.

Tablo 2. İYİTDK seviyelerine göre metinlerde bağdaştırma kullanımının frekans ve yüzdeleri

Seviye	Metin sayısı	Toplam bağdaştırma sayısı	Toplam cümle sayısı	Toplam cümle içinde yüzdesi	Toplam örtülü anlam sayısı	Toplam bağdaştırmanın örtülü anlam içinde yüzdesi (%)
B1	18	123	607	20,3	1365	9,0
B2	18	117	521	22,5	1207	9,7
C1/+	36	303	1632	18,6	3468	8,7
Toplam	72	543	2760	19,6	6040	8,9

Tablo 2’de İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ düzeylerindeki okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından bağdaştırma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Buna göre; B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların % 9’unu bağdaştırma oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %9,7’sini bağdaştırma unsuru oluşturmaktadır.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %8,7'sini bağdaştırma unsuru oluşturmaktadır.

Tablo 2'de de görüleceği üzere oran olarak bağdaştırma kullanımında B2 düzeyi diğerlerinden daha fazla orana sahiptir.

Tablo 3. İYİTDK seviyelerine göre metinlerde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımının frekans ve yüzdeler

Seviye	Metin sayısı	Toplam derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle sayısı	Toplam cümle sayısı	Toplam cümle içinde yüzdesi	Toplam örtülü anlam sayısı	Toplam derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümlelerin örtülü anlam içinde yüzdesi (%)
B1	18	4	607	0,6	1365	0,3
B2	18	2	521	0,4	1207	0,2
C1/+	36	9	1632	0,6	3468	0,3
Toplam	72	15	2760	0,5	6040	0,2

Tablo 3' de İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyelerindeki okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Buna göre; B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %0,3'ünü derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %0,2'sini derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle unsuru oluşturmaktadır.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %0,3'ünü derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle unsuru oluşturmaktadır.

Buna göre, tüm seviyelerde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle unsuru yaklaşık olarak aynı oranda kullanılmıştır.

Tablo 4. İYİTDK seviyelerine göre metinlerde deyim -atasözü kullanımının frekans ve yüzdeleri

Seviye	Metin sayısı	Toplam deyim-atasözü sayısı	Toplam cümle sayısı	Toplam cümle içinde yüzdesi	Toplam örtülü anlam sayısı	Toplam deyim - atasözünün örtülü anlam içinde yüzdesi (%)
B1	18	43	607	7,1	1365	3,1
B2	18	25	521	4,7	1207	2,0
C1/+	36	267	1632	16,3	3468	7,7
Toplam	72	335	2760	12,1	6040	5,5

Tablo 4' de İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyelerindeki okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından derin deyim-atasözü kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Buna göre; B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların % 3'ünü deyim-atasözü oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %2'sini deyim-atasözü oluşturmaktadır.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %7' sini deyim-atasözü oluşturmaktadır.

Buna göre, deyim-atasözü kullanımında en fazla orana sahip olan C1/+ seviyesindeki okuma metinlerindedir.

Tablo 5. İYİTDK seviyelerine göre metinlerde duygu değeri ve çağrışım kullanımının frekans ve yüzdeleri

Seviye	Metin sayısı	Toplam duygu değeri ve çağrışım sayısı	Toplam cümle sayısı	Toplam cümle içinde yüzdesi	Toplam örtülü anlam sayısı	Toplam duygu değeri ve çağrışımın örtülü anlam içinde yüzdesi (%)
B1	18	26	607	4,2	1365	2,0
B2	18	35	521	6,7	1207	2,9
C1/+	36	89	1632	5,5	3468	2,6
Toplam	72	150	2760	5,4	6040	2,4

Tablo 5' de İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyelerindeki okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından duygu değeri ve çağrışım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Buna göre; B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %2'sini duygu değeri ve çağrışım oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %2'sini duygu değeri ve çağrışım unsuru oluşturmaktadır.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %2'sini duygu değeri ve çağrışım unsuru oluşturmaktadır.

Tabloya göre duygu değeri ve çağrışım kullanımı tüm seviyelerde aynı orandadır.

Tablo 6. İYİTDK seviyelerine göre metinlerde mecaz kullanımının frekans ve yüzdeleri

Seviye	Metin sayısı	Toplam mecaz sayısı	Toplam cümle sayısı	Toplam cümle içinde yüzdesi	Toplam örtülü anlam sayısı	Toplam mecazın örtülü anlam içinde yüzdesi (%)
B1	18	106	607	17,5	1363	7,8
B2	18	52	521	10,0	1207	4,3
C1/+	36	240	1632	15,0	3468	7,0
Toplam	72	398	2760	14,4	6040	6,5

Tablo 6' da İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyelerindeki okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından mecaz kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Buna göre; B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %7'sini mecaz oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %4'ünü mecaz unsuru oluşturmaktadır.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %7'sini mecaz unsuru oluşturmaktadır.

Seviyelere göre dağılımına bakıldığında B2 düzeyinde mecaz kullanımının oranı diğer düzeylerden düşüktür.

Tablo 7. İYİTDK seviyelerine göre metinlerde metafor kullanımının frekans ve yüzdeleri

Seviye	Metin sayısı	Toplam metafor sayısı	Toplam cümle sayısı	Toplam cümle içinde yüzdesi	Toplam örtülü anlam sayısı	Toplam metaforun örtülü anlam içinde yüzdesi (%)
B1	18	75	607	12,3	1365	5,5
B2	18	83	521	16,0	1207	6,9
C1/+	36	124	1632	7,6	3468	3,6
Toplam	72	282	2760	10,2	6040	4,6

Tablo 7' da İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyelerindeki okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından metafor kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Buna göre; B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %5'ini metafor oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %6'sını metafor unsuru oluşturmaktadır.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %3'ünü metafor unsuru oluşturmaktadır.

Tabloya bakıldığında metafor kullanımında C1/+ seviyesi diğer seviyelere göre daha düşük oranda kalmıştır.

Tablo 9. İYİTDK seviyelerine göre metinlerde önvarsayım kullanımının frekans ve yüzdeleri

Seviye	Metin sayısı	Toplam önvarsayım sayısı	Toplam cümle sayısı	Toplam cümle içinde yüzdesi	Toplam örtülü anlam sayısı	Toplam önvarsayımın örtülü anlam içinde yüzdesi (%)
B1	18	170	607	28,0	1365	12,5
B2	18	112	521	21,5	1207	9,3
C1/+	36	270	1632	16,5	3468	7,8

Toplam	72	552	2760	20,0	6040	9,1
--------	----	-----	------	------	------	-----

Tablo 9' da İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyelerindeki okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından önvarsayım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Buna göre; B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %12'sini önvarsayım oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %9'unu önvarsayım unsuru oluşturmaktadır.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %7'sini önvarsayım unsuru oluşturmaktadır.

Tabloya göre önvarsayım kullanım oranı seviyelere göre artmamıştır. C1/+ seviyesi önvarsayım kullanımında en az orana sahipken, B1 oranı daha fazla orana sahiptir.

Tablo 10. İYİTDK seviyelerine göre metinlerde sezdirim kullanımının frekans ve yüzdeleri

Seviye	Metin sayısı	Toplam sezdirim sayısı	Toplam cümle sayısı	Toplam cümle içinde yüzdesi	Toplam örtülü anlam sayısı	Toplam sezdirimin örtülü anlam içinde yüzdesi (%)
B1	18	488	607	80,4	1365	36,0
B2	18	484	521	92,9	1207	40,1
C1/+	36	1341	1632	82,2	3468	38,7
Toplam	72	2313	2760	83,8	6040	38,2

Tablo 10' da İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, B2 ve C1/+ seviyelerindeki okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından sezdirim kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Buna göre; B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %36'sını sezdirim oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %40'ını sezdirim unsuru oluşturmaktadır.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %38'ini sezdirim unsuru oluşturmaktadır.

Seviyelere göre sezdirim kullanım oranı en fazla B2 düzeyinde olup diğer seviyeler ile arasında önemli farklılık yoktur.

Tablo 11. İYİTDK seviyelerinde örtülü anlam unsurlarının kullanım oranı

Örtülü anlam unsuru	Metin sayısı toplam	B1 seviyesi toplam	B2 seviyesi toplam	C1/+ seviyesi toplam	Toplam
Aktarma	72	328	297	827	1452
Bağdaştırma	72	123	117	303	543
Derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle	72	4	2	9	15
Deyim ve atasözleri	72	43	25	267	335
Duygu değeri / çağrışım	72	26	35	89	150
Mecaz	72	106	52	240	398
Metafor	72	75	83	124	282
Önvarsayım	72	170	112	270	552
Sezdirim	72				
		488	484	1341	2313
Toplam		1363	1207	3470	

Tablo 11’ de tüm seviyelerde örtülü anlam unsurlarının toplamına bakılacak olursa en fazladan en aza doğru;

1. sezdirim (2313),
2. aktarma (1452),
3. önvarsayım (552),
4. bağdaştırma (543),
5. mecaz (398),
6. deyim ve atasözleri (335),
7. metafor (282),
8. duygu değeri / çağrışım (150),
9. derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle (15) şeklinde sıralanmaktadır.

Tartışma, sonuç ve neriler

Bu alışmada, İYİTDK'larında yer alan okuma metinlerindeki örtülü anlam unsurlarına (aktarma, bağdaştırma, derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duyuğu değer / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvarsayım, sezdirim) dair bulgularının sonuçları ayrı ayrı ele alınarak aşağıda verilmiştir.

Araştırmamızın sonucunda aktarma kullanımıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İYİTDK'larındaki okuma metinlerinde aktarma kullanımı sonuçlarına göre; aktarma kullanımında; B1, B2, C1/+ seviyeleri benzer bir dağılım göstermiştir (% 23-24). Aktarma kullanımının sadece sayılarına bakıldığında ise B1 seviyesi dışında diğer seviyelerde seviyeye göre artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm seviyelere göre toplam örtülü anlam sayısı içinde aktarmalar %24'lk kısmı oluşturmaktadır. Ergene (2014), deyim aktarmasına dair çalışmasının sonucunda; Türkiye Türkçesinin söz varlığında belirlediği deyim aktarması örneklerinin karşıladığı kavramlar açısından geniş bir alana yayıldığını belirtmiştir. Bu sonuç ile araştırmamızdaki aktarma kullanımının oranının yüksek oluşu Türkiye Türkçesinde aktarmaların sıklıkla kullanıldığını gösterir.

Araştırmamızın sonucunda bağdaştırma kullanımıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Bağdaştırma kullanımına sayı olarak bakıldığında ise: B1;123, B2; 117, C1/+; 303 bağdaştırma kullanılmıştır. B2 seviyesi dışındaki düzeylerde dağılım dengelidir. rtl anlam içindeki oranına göre ise seviyeler arasında dengeli dağılım bulunamamıştır. C1/+ en az kullanım (%8) oranına sahiptir. Onan ve Tokdemir (2012), MEB ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde (56 metin) bağdaştırmalara ne ölçüde yer verildiğini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre yakın ve uzak bağdaştırmaların, 6, 7 ve 8. sınıflara dağılım oranları incelendiğinde sınıf düzeylerine göre paralel artış olduğu sonucuna ulaşılmışlardır. Veriler seviyelere göre artış olması yönüyle araştırmamızla benzerlik taşımaktadır.

Araştırmamızda ulaşılan diğer sonuca göre tüm seviyelere göre toplam örtülü anlam sayısı içinde bağdaştırmalar %10 oranında yer almaktadır. Bunun sebebinin şiir türünde metinlere okuma metinleri içinde yer verilmemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü şiirler bağdaştırmaların en fazla kullanıldığı türlerdir. Bu sebeple bağdaştırmalarla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında şiir türünde araştırmaların (Dinçer,2004; Din Yıldıırım, 2005; Demirel, 2006 ztekin, 2009; Duman, 2009; Balcı, 2012; Keklik, 2013; Türkoğlu, 2013a; Türkoğlu, 2013b; Naz, 2013; İspirli, 2014; Taşdemir, 2016) yoğun olduğunu görürüz.

Yabancılara Türkçe ğretilimi alanında bağdaştırma kullanıma dair doğrudan araştırma olmaması çalışmamızın, hem metin incelemesi yönüyle hem de yabancılara Türkçe ğretilimi konusunda olması ile bulgularının alana katkı sağlayacağını belirtebiliriz. şiir türünde metin olmaması nedeniyle tüm metinler (54) içinde bağdaştırma kullanımının oranının(%10) düşük kaldığı söyleyebiliriz.

Araştırmamızın sonucunda bağdaştırma kullanımıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, B1, B2 ve C1/C+ seviyelerinde yaklaşık aynı yüzde ile (%2, %3) dağılım göstermiştir. Sayı olarak kullanımına bakılırsa, B2 seviyesinde B1'e göre daha az kullanım tespit edilmiştir.

Seviyeler arasında dengeli dağılım yoktur. Bu unsur bu araştırma içinde en az kullanılan (%0, 2) unsur olarak yer almaktadır.

Tiryaki ve Kayatürk (2017), İYİTDK dinleme metinlerindeki örtülü anlam unsurlarını inceledikleri araştırma B1 ve B2 seviyesi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmalarının sonucuna göre B1 kitabında en çok “Sezdirim” kullanılırken en az “Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle” unsuru kullanıldığı, B2 kitabında ise en fazla “sezdirim” en az “önvarsayım” kullanıldığı tespit edilirken “derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle” unsurunun bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu veriler, araştırmamızın sonucuyla yakınlık göstermektedir. Aralarındaki fark burada dinleme metinleri incelenirken, araştırmamızda okuma metinleri incelenmiştir. Ayrıca araştırmamızın sonuçlarında B1 ve B2 kitaplarında derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle unsuruna az da olsa (6) yer verildiğini belirtebiliriz.

Bir başka çalışmada Kayatürk (2017), GEM’lerinde Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretiminde kullanılan Yunus Emre Enstitüsü’nün Türkçe Öğreniyorum seti örtülü anlam unsurları açısından incelenmiştir. Türkçe Öğreniyorum 1,2,3, ders kitaplarındaki dinleme metinlerinde en fazla “sezdirim” kullanılırken, “derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle” ’nin kullanılmadığı yalnızca Türkçe Öğreniyorum 4 kitabında, 1 cümlede derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle bulunduğu belirtilmiştir. Bu veriler, araştırmamızda derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle unsurunun en az (%0,2) kullanılan unsur olması sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Araştırmamızın sonucunda olan deyim- atasözü kullanımıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmamızın sonuçlarına göre; deyim ve atasözü kullanımı B2 seviyesi dışında beklenen düzeyde seviyelere göre artış (B1,%3, B2, %2 ve C1/+, %7) göstermiştir. C1/+ seviyesi dışındaki seviyelerde atasözü/deyim kullanım oranı yaklaşık aynıdır. Bunun sebebi C1/+ seviyesindeki metin sayısının (36) diğer seviyedeki metinlerden fazla olmasıdır. İYİTDK’larındaki metinleri AOÖÇ (Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi) kapsamında deyim ve atasözü kullanımı açısından değerlendirecek olursak seviyelere göre dağılım açısından doğru bir yaklaşım benimsenmiştir. AOÖÇ(Avrupa Dilleri Ortak Çerçevesi) programı kapsamında A1 düzeyinde; “bazı somut durumlara ilişkin çok kısıtlı düzeyde sözcük dağarcığına ve deyim sahiptir” A2 düzeyinde “temel tümce yapılarını ezberlenmiş deyimlerle birlikte kullanır” yeterlilikleri tanımlanmıştır. Buna göre bakıldığında A1 ve A2 düzeyinde deyim ve atasözü kalıplarının kullanımında herhangi bir sakınca yoktur. Ayrıca öneriler çerçevesi C düzeyinde “günlük dil ve deyimler ile ilgili bilgiye sahiptir” (2013:3) yeterliliği tanımlanmıştır. Buna göre C seviyesinde bu kullanımın diğerlerine oranla daha fazla olması AOÖÇ’ ne göre değerlendirildiğinde doğru bir yaklaşım benimsenmiştir.

Araştırmamızın sonucunda olan duygu değeri ve çağrışım kullanımıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Duygu değeri/çağrışım kullanımında örtülü anlam içindeki oranı değerlendirildiğinde dengeli dağılım olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Duygu değeri/çağrışım kullanımının yalnızca sayısına bakıldığında seviyelere göre düzeyli şekilde artış göstermiştir. Tüm seviyelere göre toplam örtülü anlam sayısı içinde duygu değeri/çağrışım kullanımı %2 oranındadır. Bunun sebebinin okuma metinlerinde şiire türünün yer almamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Uzun, Furtun ve Çelebi (2014) yaptıkları çalışmada, Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin Türkçeye has duygu bildiren ünlem ifadelerini algılama durumlarını tespit etmişlerdir. Araştırmanın sonucunda yabancı öğrencilerin genel olarak ünlemlerin ifade ettiği farklı duygu değerlerini algılayıp tanımlayamadığı ifade etmişlerdir. Bu veriler dâhilinde duygu değeri/ çağrışım ifadeleri açısından öğrencilerin daha fazla bilgilendirilmesi gerektiği önerisi ile çalışmamızın önerisi aynı yöndedir.

Araştırmamızın sonucunda olan mecaz kullanımıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Çalışmamızdaki bulgulara dayanarak İYİTDK'larındaki mecaz ifadelerin toplam örtülü anlam içindeki oranının B1, % 8; B2, % 4; C1/+, % 7 oranında dengeli dağıtılmasının gerekli olduğunu sonucuna varabiliriz. Çünkü ilk seviye ile C1/+ seviyesi arasında toplam cümle oranına göre bakıldığında mecaz kullanımının aynı olması öğrenci için zor olabilir. Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı (ADÖÇ) ölçütleri göz önüne alınacak olursa kelimelerin bağlamlara göre değişen yapılarının C1 ve C2 düzeyinde verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Alkayış (2011), Türkçeyi iyi bilmeyen ya da yeni öğrenen bireylerin mecazlar konusunda karşılaştıkları güçlüklerle ilgili yaptığı çalışmada, yabancıların mecazları anlama konusunda karşılaştıkları sorunların en önemli nedeninin kelimelerin gerçek anlamına odaklanmaktan kaynaklandığı yorumunu yapmıştır.

Çalışmamızın sonucunda mecaz kullanımı B1'den B2'ye doğru da azalış (B1,% 8; B2, % 4) gösterir. C1/+ ise % 7 seviyesi ile B1' e oran olarak yakın değerdedir. Buna göre okuma metinlerinde mecaz kullanımı seviyelere göre dağılmamıştır. Mecazın cümle içindeki örtülü anlam oranına bakıldığında en fazla oran(% 8) B2 seviyesindeyken; sayı olarak bakıldığında en fazla mecaz sayısı (240) C1/+ seviyesindedir. Mecaz sayısı diğerlerine; B1,106; B2, 52' dir. Mecaz kullanımının örtülü anlam içindeki oranına bakıldığında, mecaz kullanımı oranlarının dengeli dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sadece sayılarına bakılacak olursa da seviyelere göre artış olmaması nedeniyle dengeli dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. AOÖÇ kapsamında değerlendirildiğinde mecaz anlamların yani soyut anlamların B1 ve B2 düzeylerinde anlaşılabilir olduğu yeterliliği verilmiştir. Fakat B2 düzeyinde bu kullanım B1 düzeyinden daha azdır. Tüm seviyelere göre toplam örtülü anlam sayısı içinde mecaz kullanımı % 7 oranındadır. Yıldırım (2010), Türkçenin yabancılara öğretiminde kullanılan Yeni Hitit I-II-III kitaplarının mecazlara yer verme durumunu incelemiştir. Sonucunda, kitaplardaki mecaz kullanımında 3. kitabın 2. kitabın gerisinde kaldığı, 1. kitapla 2. kitap arasındaki farkın üç kattan fazla olduğunu belirtmiştir. Mecazların düzensiz dağılımı gösterdiğini ve mecaz kullanımının yetersiz olduğunu belirtmesi ile bu araştırmanın sonuçları benzerlik göstermektedir.

Araştırmamızın sonucunda olan metafor kullanımıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmamızın sonuçlarına göre; metafor kullanımının örtülü anlam içindeki oranı B1, % 6; B2, % 7; C1/+ seviyesinde oran % 4 olarak azalma göstermiştir. B1ve B2 arası seviyelerde metafor kullanım oranı beklenen şekilde dengelidir. Fakat C1/+ seviyesinde oran beklenmedik şekilde azalış gösterir. Metinlerde metafor kullanımını yalnızca sayı olarak değerlendirdiğimizde, seviyelere göre artış (B1: 75, B2: 83, C1/+ : 104) olması nedeniyle metafor kullanımının düzeylere göre arttığı sonucuna ulaşılır. Fakat tüm örtülü anlam sayısı içinde değerlendirildiğinde metafor 'un oranı % 5 oranında kalmıştır. Hâlbuki günlük yaşamda her alanda sıkça yer alabilen metaforlar yaşamın her alanında sözlü veya yazılı kullanımda yer alabilmekte. Yabancı dil öğrenenler için metaforları öğrenmek önemli ve gereklidir (Radencich ve Baldwin, 1985; Low, 1988; Littlemore, 2001; Charteris Black, 2004; Deignan, Gabrys,

ve Solska, 1997; Dong, 2004; Littlemore ve Low, 2006; Nam, 2010; Radić- Bojanić, 2013; Lowery, 2013; Erdmann, 2016;).

Tiryaki ve Kayatürk (2017), çalışmalarında, İstanbul Yabancılara Türkçe öğretimi dinleme metinlerini örtülü anlam açısından incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucuna göre; B1 düzeyinde metafor kullanımı sayısı 39 (% 5,14), B2 kitabında 26 (% 3,03) olarak belirlenmiştir. Araştırmanın verileri B düzeyleri açısından değerlendirilecek olursa, İYİTDK'larında yer alan okuma metinlerinde metafor kullanımı dinleme metinlerindeki metafor kullanımından daha fazladır. Cümle içindeki oranlarına göre metafor kullanımlarını karşılaştırsak B1 düzeyleri yaklaşık olarak aynı oranlardayken, B2 düzeyinde okuma metinleri daha yüksek orandadır diyebiliriz.

Araştırmamızın sonucunda olan önvarsayım ve sezdirim kullanımıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Çalışmamızda önvarsayım kullanım sonuçları şöyledir: önvarsayım kullanım oranı B1'den C1/+ 'e azalmıştır. Buna göre, okuma metinlerindeki önvarsayım kullanım oranının seviyelere göre dengeli dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmamızda sezdirim kullanım sonuçları şöyledir: sezdirim kullanımının dağılım oranlarına bakıldığında, seviyelere göre yaklaşık olarak aynı oranlarda oldukları sonucuna ulaşılır.

Tüm seviyelere göre değerlendirildiğinde örtülü anlam unsurlarından “sezdirim” en fazla (% 41) kullanılan unsurdur. İYİTD kitaplarındaki metinlerin önvarsayım ve sezdirim konusunda zengin bir içeriğe sahip olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Öneriler

Türkçe de diğer dillerde olduğu gibi bilgiyi her zaman doğrudan alıcıya sunmaz. Alıcının konuya ait ön bilgisi, deneyimleri, dile hâkim olma oranı verilen mesajların doğru anlamlandırılmasında ön plana çıkacaktır. Bu anlamlandırmaların diğer yanını örtük kullanımlar oluşturmaktadır. Örtülü anlam dilde canlı olarak varlığını sürdüren ve o dilin konuşurları tarafından anlaşılır kılınan unsurlardır. Gerek yabancı dil öğretimi gerekse ana dili öğretiminde örtülü anlamlar sözlü ve yazılı olarak vardır. Fakat ana dili eğitiminde öğrenci bunları dile dair edinim sürecinde kazandığı için farkında olmadan kullanmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen birey ise Türkçenin örtülü anlam unsurlarına dair bir edim kazanmadıysa bunları anlamlandırmada zorlanacaktır. Bu sebeple dilin soyut yanına vurgu yapan bu unsurların, Yabancılara Türkçe öğretimi derslerinde vurgulanması ve üzerinde durulması gereken bir konu olduğu söylemek gerekir.

Yabancılar için Türkçe ders kitapları içerisinde ileri seviyeler içinde metin türlerinden şiire yer vermenin örtülü anlam unsurlarından; çağrışım, duygu değeri, önvarsayım, sezdirim, metafor, mecaz kullanımlarına yer vermekle doğru orantıda olacağını söylenebilir. Şiir, içerisinde; vurgu, tonlama, durak, ezgi gibi Türkçenin bürünsel özelliklerini taşır. Türk dilinin en güzel şiir örnekleri derste çözümlenerek öğrencinin bürün özelliklerine hâkim olmasını, örtülü anlamlar konusunda kelime hazinesinde gelişim göstermesine olanak sağlayacaktır. Yabancılara Türkçe öğretiminde şiirler sadeleştirilerek seviyelere göre uyarlanabilir. B2,C1 ve C+ seviyelerinde öğrenci mecazlara dair bilgi sahibi oldukça bunu kullanması sağlanmalıdır. Anlamlandırma içinde dilde yer alan mecazlar gibi örtülü anlamlara da hakim olmak gerekir.

Duygu bildiren ifadelerin tespiti, yabancılara Türkçe öğretimi için yazılan tüm kitaplar için yapılarak duygu ifadelerinin kavranması amacıyla ortak bir yazılım oluşturulup öğrencilere ücretsiz sunulabilir. Bunun için Web teknolojilerinden yararlanılarak ücretsiz uygulamalar geliştirmek mümkündür. Dizilerden alıntılar yapılarak alt yazıda duygu bildiren ifadeler vurgulanabilir. Bu sayede Türkçede duygu bildiren ifadelerin nasıl kullanıldığı ve prozodik unsurları konusunda öğrencilerde farkındalık oluşturacaktır.

Derslerde yapılan etkinliklerde bağlama uygun, vurgu, ton ve ezgi gibi bütün özellikleri kullanılarak Türkçede ünlemlerin ifade ettiği farklı duygu durumları öğrencilerle uygulamalı bir şekilde yapılabilir. Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı metninde bireyin sosyal bir faktöre dönüşebilmesi için dilin toplumsal kullanım alanlarını da bilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre öğrencinin öğrendiği dilin kelimelerini doğru bağlamda ve anlamda kullanabilmesi için Türkçenin örtülü anlam yapılarını kavraması gerekir.

Türkçede gerek bir sözlü ifade de gerekse bir yazılı metinde; mecazlar, bağdaştırmalar, aktarma, sezdirimler, deyim ve atasözleri ile sıkça karşılaşmaktadır. Bu sebeple dil öğrencisi bunlara dair bilgi edinebilmeli veya bilgi edineceği kaynaklarla, örneklerle karşılaşabilmesi sağlamalıdır.

Yabancılara Türkçe öğretimi amacıyla oluşturulan tüm kitaplarda örtülü anlam oluşturan unsurların tespiti yapılabilir. Örtülü anlamlara dair genel bir web aracı tasarlanarak veya ücretsiz uygulamalardan yararlanarak videolar, etkileşimli içerikler oluşturulabilir. Bu sayede öğrenci materyal olarak kitapla sınırlı tutulmadan çevrimiçi öğrenim imkanı bulacaktır.

Kaynakça

- Aksan, D. (2006). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Alkayış, M.F. (2011), Türkçeyi iyi bilmeyen ya da yeni öğrenen bireylerin mecazları anlamada karşılaştıkları güçlükler. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 2/1, s.35-39.
- Balcı, U. (2012). Şiir dilinde sapma ve alışılmamış bağdaştırmaların çevirisi. *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science*, 5(2), 43-53.
- CEF (2001). *Common European framework of reference for language, learning, teaching, assesment*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Charteris Black, J. (2004). *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Demirel, Ş. (2006). 17. yüzyıl Sebki-Hindî şairlerinden Nâilî ve Fehîm'in şiirlerinde somutlaştırma veya alışılmamış bağdaştırmalar. *Sekb-i Hindi Çalıştay, İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul: Turkuaz Yayınları*.
- Dinç Yıldırım, A. (2005). *Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde sıra dışı bağdaştırmalar*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer, A. (2004). Âşık Veysel'in şiirlerinde alışılmamış bağdaştırmalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi TUBAR*, 15, 231-242.
- Duman, A. (2009). Metin dil bilimi açısından Hacı Bektaş Velî'nin şiirleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 51, 211-222.
- Dong, Y. R. (2004). Don't keep them in the dark! Teaching metaphors to English language learners. *The English Journal*, 93/4, 29-35.
- Deignan, A. Gabrys, D. ve Solska, A. (1997). Teaching English metaphors using cross-linguistic awareness raising activities. *ELT Journal*, 51/4, 352-360.

- Ergene, O. (2014). Türkiye Türkçesinin söz varlığında hayvan adlarının organ adlarıyla ya da vücut bölümlerine ilişkin adlarla oluşturduğu deyim aktarması örnekleri. *Turkish Studies*, 9/6, 319-365
- Erdmann, S. (2016). Figurative language and multicultural education: metaphors of language acquisition and retention. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 37/2, 184-198.
- Günay, D. (2007). *Sözcükbilime giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Günay, D. (2003). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- İspirli, Ö. L. (2014). *Almanca ve Türkçede eğretilme süreci*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kayatürk, N. ve Karakuş, O. (2017). Suriyelilere Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki metinlerin örtülü anlam unsurları açısından incelenmesi. (ed.: Prof. Dr. M. Ertan Gökmen, Prof. Dr. Nazan Tutaş ve Dr. Sebahat Alan). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ve Yabancı Dil Öğretimi Araştırmaları* (147-162). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Keklik, M. (2013). Dilbilimsel açıdan şiir dili ve bu bağlamda Baki'nin gazellerinde alışılmamış bağdaştırmalar duygu değeri ve uzak çağrışımlar. *Turkish Studies*, 9, 1801-1818.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2004). *Dilbilime giriş*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Littlemore, J. ve Low, G. (2006). *Figurative thinking and foreign language learning*. New York, NY: Palgrave MacMillan.
- Lowery, D. (2013). Helping metaphors take root in the EFL classroom. *English Teaching Forum*, 12-17. Retrieved from
- Low, G. (1988). On teaching metaphor. *Applied Linguistics*, 9/2, 125-147.
- Littlemore, J. (2001). A Language learning strength of students with a holistic cognitive style? *TESOL Quarterly*, 35/3, 459-491.
- Nam, H. (2010). Reflections on conceptual metaphors and pedagogical implications. *Issues in EFL*, 8/1, 15-32.
- Naz, H. (2012). *Asaf Halet Çelebi'nin şiirlerinde sıra dışı bağdaştırmalar*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Onan, B. (2013). Dil eğitiminin temel kavramları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Onan, B. ve Baş, B. (2009). Türkçe öğretmeni adaylarının yazılı anlatımlarında deyim kullanımı: Hatay ve Sivas örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 113-139.
- Onan, B. ve Tiryaki, E. N. (2012). Türkçede örtülü anlam oluşturan unsurlar ve ana dili öğretimindeki işlevleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 223-240.
- Onan, B. ve Tokdemir, N. (2012). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders uzak bağdaştırmalar kullanımı üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 29-44.
- Öztekin, Ö. (2009). Eski şiire diyalektik gönderme: Sebki Hindî'nin alışılmamış bağdaştırmalarında metaforik bir yansıma olarak karşıtların birliği. *Turkish Studies*, 4(1-1), 519-528.
- Patton, Q. M. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Radencich, M. C., ve Baldwin, R. S. (1985). Cultural and linguistic factors in metaphorical interpretation. *Bilingual Review*, 12(1/2), 43-54.
- Radić- Bojanić, B. (2013). Internalization and production of metaphorical 121 expressions with EFL students. *Romanian Journal of English Studies*, 10/1, 135-144.

- Taşdemir, E. (2016). *5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yakın ve uzak bağdaştırmalar ve Türkçe öğretmeni adaylarının bağdaştırma algıları*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Tiryaki, E.N. (2017). Yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki metinlerin örtülü anlam açısından değerlendirilmesi. (İstanbul b1 seviyesi ders ve çalışma kitabı). *3rd International Symposium on Language Education and Teaching(20-23April 2017)*. (Ed.: A. Akdemir, A. Akçay, L. Lopnrore, M. D. Erdem)*Turkish Studies Journal (1308-2140)*. 191-192.
- Tiryaki, E.N. ve Kayatürk, N. (2017). Yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki dinleme metinlerinin örtülü anlam açısından değerlendirilmesi (İstanbul B1-B2 seviyesi ders kitabı). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 300-319.
- Türkođlu, (2013a). Pertinence, impertinence et metaphore dans l e langage poetique , relevance, impertinence and metaphore in poetic language. *Kâzım Karabekir Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 26 51-66.
- Türkoğlu, (2013b). Rimbaud'nun şiirlerinde alışılmamış bağdaştırmalar. *Turkish Studies*, 8(10). 671-684.
- Uzun, N. E. (2012). Türkçenin dünya dilleri üzerindeki yeri üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cođrafya Fakóltesi Türkoloji Dergisi*, 19, 115-134.
- Yıldırım, Enes (2010). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretim sürecinde mecazlar*. (Yüksek Lisans Tezi).İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı
- Yurdugöl, H. (2005). Davranış bilimlerinde ölçek geliştirme çalışmaları için bazı ayrıntılar,http://yunuhacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/FA_OrneklemGenislikleri.pdf , (İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 10.05.2020).